

УДК 657.633:3.083.8 — 049.34

Я. І. Мулик,
к. е. н., старший викладач кафедри аудиту та державного контролю,
Вінницький національний аграрний університет
М. В. Григораш,
студентка, Вінницький національний аграрний університет

РОЛЬ ВНУТРІШНЬОГОСПОДАРСЬКОГО КОНТРОЛЮ У ЗБЕРЕЖЕННІ КОМЕРЦІЙНОЇ ТАЄМНИЦІ

Ya. Mylyk,
ph.d.in economics, Sen. Teacher of the Department of Audit and State Control
Vinnytsia National Agrarian University
M. Grigorash,
a student, Vinnytsia National Agrarian University

THE ROLE OF INTERNAL CONTROL IN PRESERVING COMMERCIAL SECRET

Статтю присвячено дослідженню особливостей забезпечення режиму комерційної таємниці та суті комерційної таємниці. Розглянуто види таємної інформації та види відповідальності за неправомірне використання комерційної таємниці. Особливості віднесення інформації до комерційної таємниці. Висвітлено роль внутрішньогосподарського контролю в збереженні комерційної таємниці та позитивні моменти впливу здійснення контролю на захист підприємницької конфіденційної інформації. Розглянуто методи проведення внутрішньогосподарського контролю щодо збереження комерційної таємниці та її нерозголошення.

The article is devoted to the study of the features of securing the regime of commercial secrets and the essence of commercial secrets. The types of classified information and types of responsibility for unlawful use of commercial secrets are considered. Features of referring information to commercial secrets. The role of internal economic control in preserving commercial secrets and positive moments of the influence of control on the protection of business confidential information are highlighted. The methods of conducting of internal control, concerning the preservation of commercial secrets and their non-disclosure are considered.

Ключові слова: комерційна таємниця, внутрішньогосподарський контроль, комерційна діяльність, конфіденційна інформація, матеріальна відповідальність, інформація.

Key words: commercial secret, internal control, commercial activity, confidential information, material responsibility, information.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Визначення інформації, яка становить комерційну таємницю завжди знаходиться у центрі уваги вчених та практиків сьогодення. Зберігання в таємниці інформації від усіх сторонніх суб'єктів, крім податкових та фінансо-

вих служб — основна умова утримання досягнутих в конкурентній боротьбі позицій [1, с. 49—54].

Інформаційні ресурси з кожним роком збільшують свою сферу розповсюдження. Знаходження інформації з того чи іншого пи-

Рис. 1. Види таємної інформації

Джерело: [5].

тання в наш час не становить великої проблеми. Внаслідок зростання інформаційних потреб підвищилося значення інформації як товару. При цьому чим більше підприємство залучається в комерційний обіг, тим частіше виникає потреба в захисті інтересів власників комерційної таємниці. Саме внутрішньогосподарський контроль стає інструментом, що забезпечує перевірку діяльності підприємства, можливі причини нестач та передбачення, зупинка на шляху розголошення комерційної таємниці.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Вагомий внесок у формування методичних основ та характеристик віднесення інформації до комерційної таємниці, дослідження механізмів забезпечення законодавчої бази щодо регулювання відповідальності за недотримання та не правове використання комерційної таємниці зробили такі вчені, як Князев С., Марчук У., Гуцаленко А., Коцупатрий М., Яртим І. та інші. Втім, ними не були розглянуті всі питання формування на підприємствах комерційної таємниці та віднесення інформації до таємної. Роль контролю в збереженні комерційної таємниці досліджували Марчук У., Максимова В., Зубчик С. та інші, але ними недостатньо було розкрито мету проведення внутрішньогосподарського контролю та роль його в збереженні комерційної таємниці.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Мета дослідження полягає в визначенні ролі внутрішньогосподарського контролю, як основного інструмента щодо збереження комерційної таємниці та визначенні заходів захисту її.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

У повсякденному житті частіше вживається термін "підприємницька таємниця", що є фактично синонімом комерційної таємниці.

Підприємницька таємниця охороняється законом. Це право підприємства, підприємця на засекречування відомостей (обмеження доступу до відомостей) про діяльність фірми, підприємства, поширення яких могло б завдати шкоди її інтересам [3, с. 67].

Зміна умов господарювання, існування різних форм власності підприємств, їх фінансова самостійність обумовили виникнення нових контролюючих структур, які б забезпечили достовірність облікової інформації. Існують такі види таємної інформації: державна таємниця, комерційна таємниця та службова таємниця (рис. 1).

Підприємницька (комерційна) діяльність тісно взаємозв'язана з одержанням, накопиченням, зберіганням, обробкою й використанням різноманітних інформаційних потоків і комерційна таємниця є основним засобом збереження інформації з обмеженим доступом.

Але у Законі України "Про інформацію" від 02.10.92 р. № 2657-ХІІ чітко не зазначено перелік видів інформації, що має статус "з обмеженим доступом" та містяться суперечливі положення. В ст. 21 зазначено: "Конфіденційною є інформація про фізичну особу, а також інформація, доступ до якої обмежено фізичною або юридичною особою, крім суб'єктів владних повноважень" [4].

Отже, вивчення сутності комерційної таємниці є актуальним для дослідження, але можна зробити висновок, що воно не досконале в трактуванні законодавчої та літературної бази. На нашу думку, комерційна таємниця — це інформація, що має дійсну або потенційну комерційну цінність для підприємства, до неї відсутній доступ сторонніх осіб на законних підставах, і в майбутньому її збереження надає підприємству ряд економічних вигід.

Існує п'ять її основних ознак:

- 1) комерційна таємниця є інформацією;
- 2) ця інформація має бути абсолютно або відносно таємною;

Таблиця 1. Аналіз нормативно-правових та літературних джерел обґрунтування визначення "комерційна таємниця"

Джерело	Визначення
Господарський кодекс України від 16.01.2003 р. № 436-IV [7]	Комерційна таємниця – відомості, пов'язані з виробництвом, технологією, управлінням, фінансовою та іншою діяльністю суб'єкта господарювання, що не є державною таємницею, розголошення яких може завдати шкоди інтересам суб'єкта господарювання, можуть бути визнані його комерційною таємницею
Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV [6]	Комерційною таємницею є інформація, яка є секретною в тому розумінні, що вона в цілому чи в певній формі та сукупності її складових є невідомою та не є легкодоступною для осіб, які звичайно мають справу з видом інформації, до якого вона належить, у зв'язку з цим має комерційну цінність та була предметом адекватних існуючим обставинам заходів щодо збереження її секретності, вжитих особою, яка законно контролює цю інформацію
Про інформацію: Закон України від 2 жовтня 1992 року // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 48. – Ст. 3 [4]	Комерційною може вважатись інформація науково-технічного, організаційного, комерційного, виробничого, статистичного та іншого характеру, за винятком тих, які відповідно до закону не можуть бути віднесені до комерційної таємниці
Гелич Ю.О. Правові основи формування режиму комерційної таємниці на підприємстві / Ю.О. Гелич // Часопис Київського університету права. – 2011. – С. 204–207 [13]	Комерційну таємницю складає інформація, яка не є державною таємницею, але пов'язана з економічною, фінансовою, управлінською, науковою, виробничою та іншою діяльністю підприємства, розголошення (передача, витік) якої може нанести шкоду його інтересам, спричинити економічні збитки та втрачену вигоду
Марчук У.О. Комерційна таємниця: правова регламентація, відповідальність і заходи щодо її збереження/ У. О. Марчук//Науково-практичний журнал «Бухгалтерський облік і аудит» – 2012. – С. 4954 [1]	Комерційна таємниця – навмисно приховувані з комерційних міркувань економічні інтереси й відомості про різні сторони й сфери виробничо-господарської, управлінської, науково-технічної, фінансової діяльності фірми, охорона яких обумовлена інтересами конкуренції й можливими загрозами економічній безпеці фірми
Князев С.О. Комерційна таємниця в Україні: особливості організаційно- правового впровадження / С.О. Князев // Юридичний журнал. – 2006. – № 6. – С. 93 – 96 [3]	Інформація, що відноситься до рангу комерційної таємниці – це, свого роду, товар, ціна якого може варіювати від мільйонного прибутку до банкрутства. Комерційна таємниця підприємства – це його власність, яка при ефективному використанні повинна приносити прибуток

Джерело: розроблено авторами за даними [1, с. 49; 3, с. 67–4; 6–7; 13, с. 204].

3) інформація має бути придатною для промислового або комерційного використання;

4) власник інформації повинен вживати певні дії, які доводять його зацікавленість у зберіганні цієї інформації як таємної;

5) власник цієї інформації повинен бути зацікавлений у відповідній правовій охороні та мати справжній економічний інтерес [9, с. 126–127].

Не може бути віднесена до комерційної таємниці така інформація:

— установчі документи, документи які засвідчують право на здійснення окремого виду господарської діяльності;

— документи про сплату податків, зборів та інших обов'язкових платежів;

— інформація про забруднення навколишнього природного середовища, недотримання безпечних умов праці, які завдають шкоди здоров'ю людей та тварин, інші порушення законодавства України, а також розмір заподіяної при цьому шкоди;

— документи про платоспроможність;

— відомості про участь службових осіб власника комерційної таємниці в товариствах, установах та інших організаціях;

— відомості про порушення прав і свобод людини і громадянина;

— інша інформація, яка відповідно до законів та міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України [10, с. 68–69].

Всі перераховані вище пункти, свідчать про необхідність збереження інформації та потребують особливого контролю з боку держави.

Утаєння інформації від конкурентів про економічний стан та фінансові показники, що відносяться до комерційної таємниці зберігає здорову конкуренцію на ринку. Але не тільки конкуренти можуть полювати за конфіденційною інформацією, але й за рахунок неякісної діяльності та методів її використання, може просто втратити її.

На підприємстві джерелами здійснення внутрішньогосподарського контролю стосовно збереження комерційної таємниці є Статут підприємства та Установчий договір, які зареєстровані у встановленому законодавством порядку. Документами, що регламентують взаємовідносини на підприємстві є Колективний договір, Правила внутрішнього трудового розпорядку та Перелік відомостей, які містять комерційну таємницю підприємства [12, с. 93–96].

Застосування контролю на підприємстві для збереження конфіденційною таємниці дає змогу не лише захистити підприємство, а й пока-

рати винну особу при здійсненні розголошення її. Згідно зі ст. 130 Кодексу Законів про Працю України передбачено законні підстави й умови матеріальної відповідальності працівника за шкоду, завдану підприємству умисно, внаслідок невиконання або неналежного виконання покладених на нього трудових відносин [2].

Матеріально відповідальна особа після недотримання та невиконання трудових обов'язків щодо нерозголошення конфіденційної інформації, в порядку проведення контролю, буде нести кримінальну відповідальність.

Також одним із інструментом здійснення контролю задля збереження комерційної таємниці є налагодження та удосконалення кадрової політики підприємства. Правильно підібраний склад співробітників, розвиток їх зацікавленості в успіхах підприємства дозволить до мінімуму звести кількість злочинності та зменшить втрату інтелектуального потенціалу підприємства, забезпечить перепони на шляху розголошення комерційної таємниці.

Внутрішньогосподарський контроль відіграє важливу роль у збереженні комерційної таємниці при процесі збору інформації та її "життєвого циклу":

— Передавання документів. Документ при здійсненні його передачі, отримання потребує перевірки збереження грифу конфіденційності, підпису керівника, реєстрації в спеціальному журналі секретарем-референтом або іншою довіреною особою.

— Зберігання документів. Всі конфіденційні документи повинні зберігатись у спеціально відведених закритих приміщеннях.

— Використання документів. Система доступу конфіденційної інформації повинна мати дозвільний характер.

— Знищення документа. При знищенні документа обов'язково повинна бути створена комісія, у присутності якої здійснюється знищення.

Обов'язково повинен перевірятись порядок обміну інформаційними даними в електронному вигляді. Основним адміністративним заходом щодо захисту інформації підприємства є створений режим доступу до необхідної інформації.

Саме контроль над здійсненням цих внутрішніх процесів дає змогу визначити недоліки збереження конфіденційної таємниці та підвищити її рівень захисту на етапі її внутрішнього та зовнішнього руху.

ВИСНОВКИ

Комерційна таємниця є одним із основних способів захисту інформації. Вдосконалення внутрішньогосподарського контролю на підприємствах дозволять мінімізувати розголошення комерційної таємниці підприємства. Одним із вирішальних факторів у захисті комерційної таємниці є належним чином організована робота з працівниками підприємства, тобто кадрова політика, що має прямий вплив на зацікавленість працівників в позитивній діяльності підприємства. Здійснення періодичного контролю на підприємстві дозволяє вчасно визначити нестачі та причини її виникнення, забезпечити матеріальне відшкодування в разі умисного розповсюдження комерційної таємниці, що призвело до збитків. На жаль, чинне законодавство України не має окремого нормативного документа щодо комерційної таємниці, тому важливо вивчати і переймати досвід країн із розвиненими ринковими відносинами, де законодавство щодо комерційної таємниці та запобігання конкуренції між працівником і роботодавцем уже сформовано, адже збереження комерційної таємниці є запорукою успішної діяльності підприємства та конкурентоспроможності на ринку.

Література:

1. Марчук У.О. Комерційна таємниця: правова регламентація, відповідальність і заходи щодо її збереження / У. О. Марчук // Науково-практичний журнал "Бухгалтерський облік і аудит" — 2012. — С. 49—54.
2. Марчук У.О. Роль внутрішньогосподарського контролю у збереженні комерційної таємниці [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://socrates.vsau.org/repository/getfile.php/6698.pdf>
3. Козлов С.Б. Предприниматель и безопасность: підручник / С.Б. Козлов, Е.В. Иванов. — М.: Универсум, 1991. — С. 67.
4. Про інформацію: Закон України від 02.10.92 р. № 2657-XII // Відомості Верховної Ради. — 1992. — № 48 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2657-12>
5. Внутрішньогосподарський контроль і комерційна таємниця [Електронний ресурс]. — Режим доступу: https://studopedia.ru/9_687-77_vnutrishnogospodarskiy-kontrol-i-komertsiyna-taiemnitsya.html
6. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV // Відомості Верховної Ради Ук-

раїни (ВВР). — 2003. — № 40—44. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=435-15>

7. Господарський кодекс України від 16.01.2003 р. № 436-IV // Відомості Верховної Ради України (ВВР). — 2003. — № 18 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/436-15/page2>

8. Яртим І.А. Комерційна таємниця як фактор забезпечення економічної безпеки реалізації стратегічних змін промислового підприємства [Електронний ресурс] / І.А. Яртим. — Вип. 3. — 2015. — С. 510—515. — Режим доступу: <http://global-national.in.ua/archive/3-2015/106.pdf>

9. Сляднева Г.О. Специфіка комерційної таємниці суб'єкта господарювання та її відокремлення від інших видів таємниць [Електронний ресурс] / Г.О. Сляднева // Вісник Хмельницького інституту регіонального управління та права. — 2004. — № 3. — С. 126—130. — Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Unzap_2004_3_23

10. Гуцаленко Л. Внутрішньогосподарський контроль [Електронний ресурс] / М. Котупатрий, Л. Гуцаленко, У. Марчук. — Центр навчальної літератури. — 2014. — С. 68—69. — Режим доступу: http://pidruchniki.com/1070100661786/ekonomika/vnutrishnogospodarskiy_kontrol_komertsiyna_tayemnitsya

11. Про захист від недобросовісної конкуренції: Закон України від 07.06.96 р. № 236/96-ВР [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=236%2F96-%E2%F0>

12. Князев С.О. Комерційна таємниця в Україні: особливості організаційно- правового впровадження / С.О. Князев // Юридичний журнал. — 2013. — № 6. — С. 93 — 96.

13. Гелич Ю.О. Правові основи формування режиму комерційної таємниці на підприємстві / Ю.О. Гелич // Часопис Київського університету права — 2011. — С. 204—207.

References:

1. Marchuk, U.O. (2012), "Commercial secret: legal regulation, responsibility and measures for its preservation", *Naukovo - praktychnyi zhurnal "Bukhhalterskyi oblik i audit"*, pp. 49—54.

2. Marchuk, U.O. (2012), "The role of internal control in preserving commercial secrets" [On-

line], available at: <http://socrates.vsau.org/repository/getfile.php/6698.pdf> (Accessed 20 March 2018).

3. Kozlov, S.B. (1991), "Entrepreneur and security" [textbook], Moscow: Universum, p. 67.

4. The Verkhovna Rada of Ukraine (1992), "The Law of Ukraine About information", available at: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2657-12>. (Accessed 19 March 2018).

5. Internal control and commercial secrets [Online], available at: https://studopedia.ru/9_68777_vnutrishnogospodarskiy-kontrol-i-komertsiyna-tayemnitsya.html (Accessed 19 March 2018).

6. The Verkhovna Rada of Ukraine (2003), "Civil Code of Ukraine" available at: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=435-15> (Accessed 19 March 2018).

7. The Verkhovna Rada of Ukraine (2003), "Commercial code of Ukraine" available at: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/436-15/page2> (Accessed 19 May 2018).

8. Yartim, I.A. (2015), "Commercial secret as a factor in ensuring the economic security of the strategic changes of an industrial enterprise" [Online], vol.3, available at: <http://global-national.in.ua/archive/3-2015/106.pdf> (Accessed 20 March 2018).

9. Slyadneva, G.O. (2004), "Specificity of commercial secret of a business entity and its separation from other types of secrets" [Online], vol. 3, pp. 126-130, available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Unzap_2004_3_23 (Accessed 20 March 2018).

10. Kotsupatry, M. Gutsalenko, L. Marchuk U. (2014), "Internal Control", Center for Educational Literature, [Online], available at: http://pidruchniki.com/1070100661786/ekonomika/vnutrishnogospodarskiy_kontrol_komertsiyna_tayemnitsya (Accessed 20 March 2018).

11. The Verkhovna Rada of Ukraine (1996), "On Protection against Unfair Competition", available at: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=236%2F96-%E2%F0> (Accessed 19 March 2018).

12. Knyazev, S.O. (2013), "Commercial secret in Ukraine: peculiarities of organizational and legal implementation", vol. 6, pp. 93—96.

13. Gelik, Yu.O. (2011), "Pravovy the basis of forming a regime of commercial secrets in the enterprise", *Chekopys Kyivskoho universytetu prava*, pp. 204—207.

Стаття надійшла до редакції 10.04.2018 р.